

PUNAT — PRIMJER DRUŠTVENO-SOCIJALNE PREOBRAZBE NA OTOKU KRKU

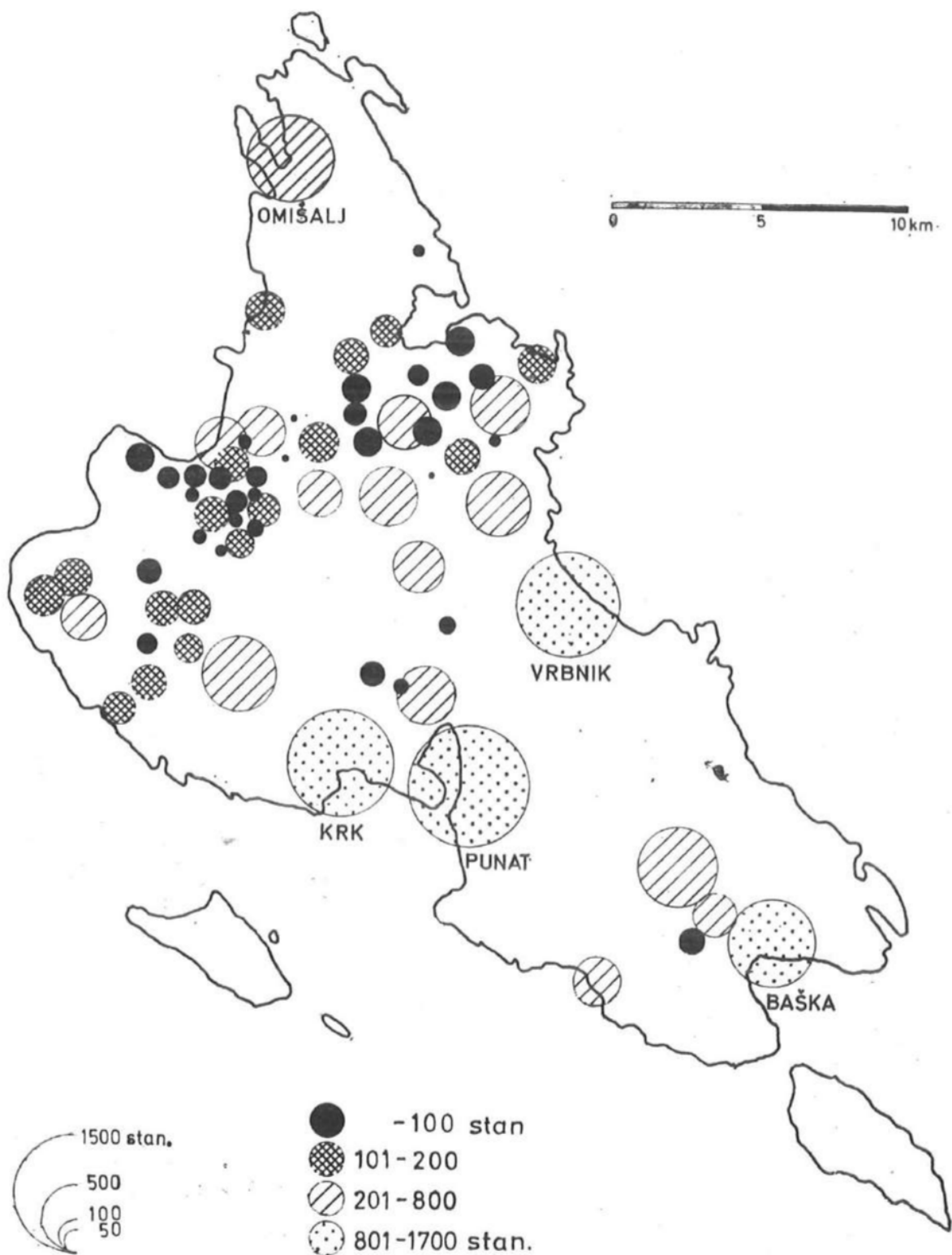
Petrica Novosel

Uvod. — Na otoku Krku razvilo se 68 naselja.¹ Od toga ih je 56 ili 82,4% u unutrašnjosti, a samo 12 ili 17,6% na obali (sl. 1). To su: Omišalj, Njivice, Malinska, Vantačić, Porat, Krk, Punat, Stara Baška, Vrbnik. Šilo i Klimno.² U njima živi 5.945 ili 47,7% cjelokupnog stanovništva otoka, naprama 8.603 ili 52,3% stanovništva ostalih 56 manjih naselja unutrašnjosti. Prema tome, očita je koncentracija stanovništva na obali, i to glavninom u pet većih naselja: Puntu, Krku, Vrbniku, Baški i Omišlju, koja zajedno imaju 5 817 ili 83,7% obalnog stanovništva, a to je 40% cjelokupnog otočnog stanovništva! Na preostalih sedam obalnih naselja otpada 128 ili 16,3% obalnog, a samo 7,7% ukupnog broja stanovnika otoka. Najveće naselje je Punat, u kojem živi 1.635 stanovnika (1961. godine), što iznosi 11,2% otočnog stanovništva.

Razmjerno veći udio obalnih naselja u sveukupnom broju stanovništva otoka Krka možemo pratiti punih 100 godina (sl. 2). Pet spomenutih naselja postala su veći i važni centri otoka.³ Zahvaljujući kontaktu s morem, u njima su se razvili razni oblici maritimne djelatnosti: pomorstvo, brodogradnja i ribarstvo, te turizam, koji u najnovije doba poprima velike razmjere. Turistički zamah »približava« obali i brojna unutrašnja naselja⁴, čiji položaj u eri motoriziranog prometa i boljih putova na otoku ne predstavlja nikakvu udaljenost; no, ipak će ona ostati u sjeni obalno položenih naselja kojima turizam donosi neuporedivo više.

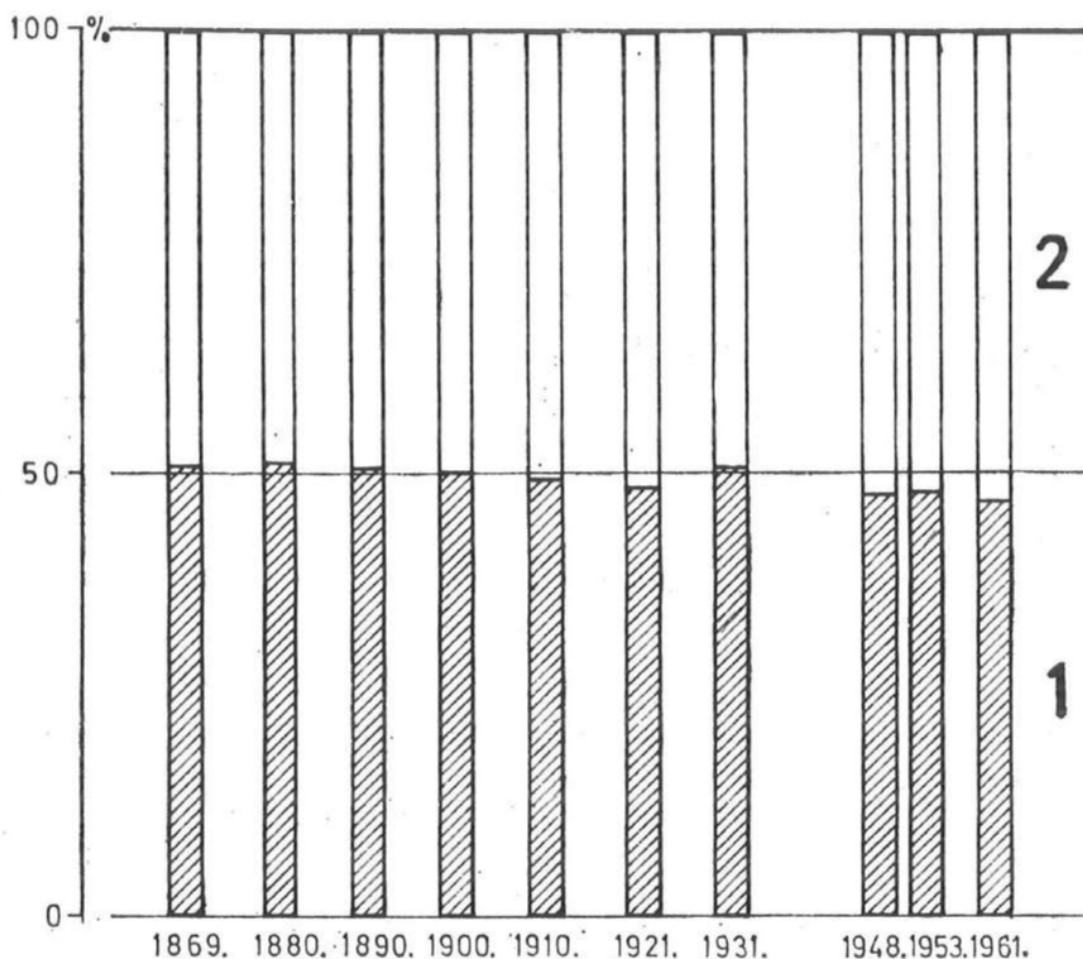
Turizam je uzrokovao velike promjene na otoku. One su evidentne u pejzažu, u osvježenoj fizionomiji obalnih naselja, te u izmijenjenom načinu života stanovnika. Sve te promjene treba promatrati unutar šireg prostornog okvira, u sklopu suvremenog procesa litoralizacije. Strujanje k obali sve je dinamičnije. Deseci milijuna turista dolaze s hladnijeg sjevera na obale Mediterana.⁵ Tu se troši, ali i zarađuje. U prometu su milijarde dolara.⁶

Zahvaljujući svome geografskom položaju, otok Krk prostorno pripada danas vrlo atraktivnom mediteranskom području, a funkcionalno

Sl. 1. Prostorni razmještaj i veličina naselja otoka Krka 1961. godine

se uključuje u nova strujanja na njemu. Tako su izgradnja međunarodnog aerodroma na Krku i budućeg mosta rezultat potreba novog vremena koje unosi revolucionarne promjene i u naš prostor.⁷ Izgradnjom mosta preko Burnog kanala otok Krk će se umjetno povezati s kopnom, od kojeg ga je prije desetak tisuća godina rastavilo more.⁸ Nova situacija na otoku ima vrlo značajan geografski aspekt. On se reflektira naročito kroz transformaciju obalnog pojasa, koji dobiva veću vrijednost. *Iako*

Sl. 2. Kretanje stanovništva obalnih (1) i unutarnjih (2) naselja otoka Krka od 1869—1961. godine.

su novim procesima zahvaćene sve četiri obale otoka: sjeveroistočna, jugozapadna i zapadna, treba istaći da će prirodne osobine biti odlučujuće i utjecati na njihovo diferencirano valoriziranje. Pitom pejzaž i povoljnije klimatske prilike velika su prednost većeg dijela jugozapadne i osobito čitave zapadne fasade, na kojoj je stupanj transformacije u obliku nove turističke izgradnje odmakao najdalje. Promjene su očite i drugdje, pa ćemo se na njih osvrnuti na primjeru naselja Punat.

Položaj i urbane karakteristike naselja. — Punat se razvio gotovo u sredini jugozapadne obale otoka, u istočnom dijelu Puntarske (Koš-

ljunske) dràge koju njegovi stanovnici zovu samo Dràga. Ona predstavlja granicu između niskog i visokog dijela otoka. Tako zapadna obala Dràge prelazi preko poluotoka Prnibe u niski Krk, dok se istočna postepeno uspinje i prerašćuje u najviše vrhove južnog visokog Krka.

SL. 3

Za sam topografski položaj naselja bila je od važnosti povoljna konfiguracija terena neposredno uz obalu, koja mu je odredila i vrlo slikovit amfiteatralni izgled. Međutim, za egzistenciju njegova stanovništva značajno je bilo krško zaleđe, poluotok Prniba⁹ pred njime, te okolno more. Intenzitet, kao i način korištenja tih triju površina vremenom je varirao.

U svojoj urbanoj fizionomiji Punat sadrži elemente okupljenog i raštrkanog tipa naselja, kakav inače prevladava na otoku. U skladu s time izdvajaju se i dva osnovna, fizionomski različita dijela naselja, koja se neznatno isprepliću. Omladinska ulica (Novi put) s produženjem do Vele dràge grubo izdvaja zbijeni, stariji i prostraniji dio naselja na sjeveru i raštrkani mlađi, manji dio na jugu. U starijem dijelu prevladava klasičan primorski tip kuće sa pristupnim kamenim stepenicama od prvog kata, »baraturom i prikodvoltom«. U novijem dijelu naselja podizane su udobnije kuće, pretežno od zarade emigranata u Novom svijetu. Specifičan izgled Puntu daje pravilan raspored kuća koje su sagrađene u redovima od po dvije do njih desetak. Sve su kuće orijentirane prema zapadu, odnosno gledaju na more, što pruža estetski ugođaj promatrajući naselje sa suprotne obale. Ljepotu povećava relativno visoko zaleđe kao i pošumljeni otočić Košljun usred Dràge. Košljun je obrastao pretežno crnikom (*Quercus nigra*) koja dostiže tu sjevernu granicu.¹⁰ Na njemu je franjevački samostan i muzej s vrijednim eksponatima.¹¹

Punat se pojavljuje relativno kasno.¹² Kao okupljeno, još neznatno naselje nastalo na ovome mjestu spominje se početkom 16. stoljeća.¹³ Tek od polovice prošlog stoljeća formira fizionomiju kakvu u osnovi ima i danas. Njegovo stanovništvo transformira okolni prostor. Goli kamenjar pretvara u agrarno vrijedan prostor i zasađuje ga lozom. Doondašnja izrazito autarkična proizvodnja po prvi put se orijentira komercijalno. Naša primorska vina traže se u zemljama zapadne Evrope u kojima je filoksera uništila vinograde.¹⁴ Upravo je to bila baza prvog ekonomskog prosperiteta naselja u drugoj polovici 19. stoljeća. On, međutim, nije dugo potrajao. Vinogradi se u Francuskoj i Italiji oporavljaju, a naše krajeve pogađa »vinska klauzula«¹⁵ i pojava filoksere.¹⁶ Prva zaraza filokserom na otoku Krku pojavila se 1.891. god. upravo kod Punta na biskupskom dobru Kanajt.¹⁷ Poljoprivrednoj djelatnosti pridružilo se i pomorstvo, koje je bilo jače u Puntu nego u ostalim središtima otoka.¹⁸

Period tog ranijeg, prvog gospodarskog prosperiteta naselja, bio je popraćen naglim porastom stanovništva. Punat, koji je 1869. god. imao najmanje stanovništva, ubrzo prestiže svoje dotadašnje rivale — inače mnogo starija naselja: Krk, Bašku, Vrbnik i Omišalj, da bi 1.880. god. »osvojio«, a do danas, unatoč iseljavanju i depopulaciji, zadržao mjesto najvećeg naselja na otoku (Sl. 5.).¹⁹

Sl. 3. Položaj Punta na istočnoj obali Puntarske drage. U zaleđu dolaze do izražaja vegetacijski pojasevi i dio vapnenačke zaravni s vinogradima i komuna dama. Desno se vidi dio poluotoka Prnibe, koji sa zapada zatvara morskou dragu. Lijevo je šumovit otočić Košljun s franjevačkim samostanom.

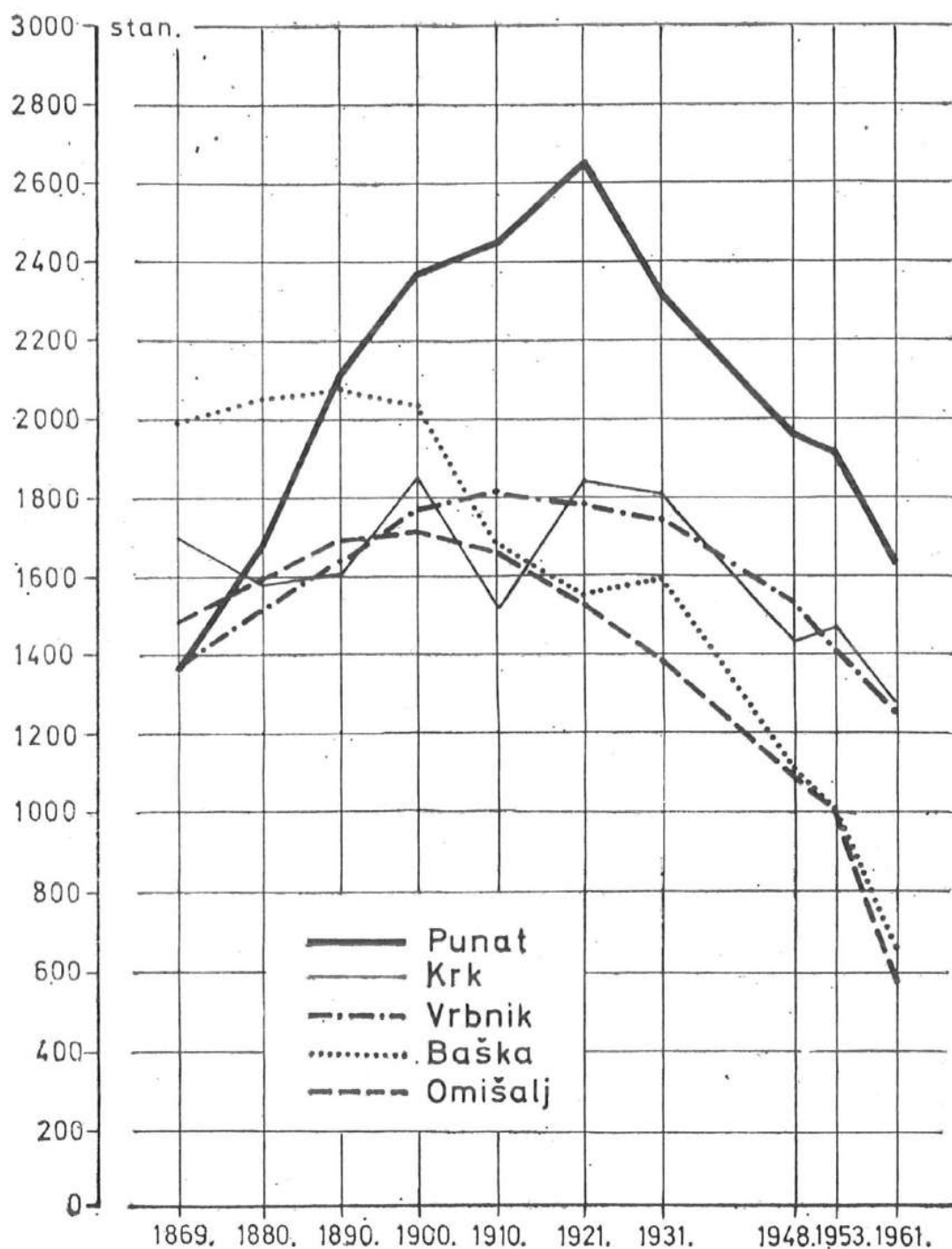
Sl. 4. Niz kuća u Puntu slikanih iz zaleđa (Kala)

Sl. 7. Prije desetak godina u Puntu su bile češće ovakve fasade kuća

Sl. 8. Dok nekoje vikendice ostaju vjerne domaćoj arhitekturi, druge potpuno mijenjaju prvobitni izgled

Sl. 5. Kretanje stanovništva u većim obalnim naseljima otoka Krka od 1869—1961. godine

U najnovij doba Punat ima sve uvjete da ponovi ekonomski »boorn«, no ovog puta zasnovan na novoj gospodarskoj djelatnosti — turizmu, što se na drugačiji način reflektira i u njegovu izgledu, kao i u životu stanovništva.

Jedna od bitnih osnova ranije ekonomske egzistencije Punta bilo je krško zaleđe. Ono ima višestruko značenje. U prirodnom pogledu pred-

stavlja klimatsku prepreku koja ga štiti od izravnog udara senjske bure. Kao prirodna i vegetacijom obrasla »kulisa« uljepšava opću sliku Punta, a taj se momenat danas cijeni. *Vegetacija te padine ima zonalni raspored.* Visinom se izmjenjuju pojasevi kulture s prirodnom vegetacijom. I konačno, čitav taj prostor, svaka vegetacijska zona, ima drugačije ekonomsko značenje, i za stanovništvo Punta predstavlja (ili tačnije: predstavljala je) važnu životnu osnovu.

Zbog toga je i potrebno ukratko upoznati osnovne karakteristike svake pojedine zone. One se nižu ovim redom: a) *niski agrarni*, prostorno ograničen obalni pojas; b) *zona masline* koja seže do otprilike 150 m visine; c) *pojas prirodne vegetacije* — drmuna²⁰ do 250 ili 300 m visine; d) *zona vinograda* do oko 350 m visine i e) *zona ogoljelih pašnjaka* »komunada«.

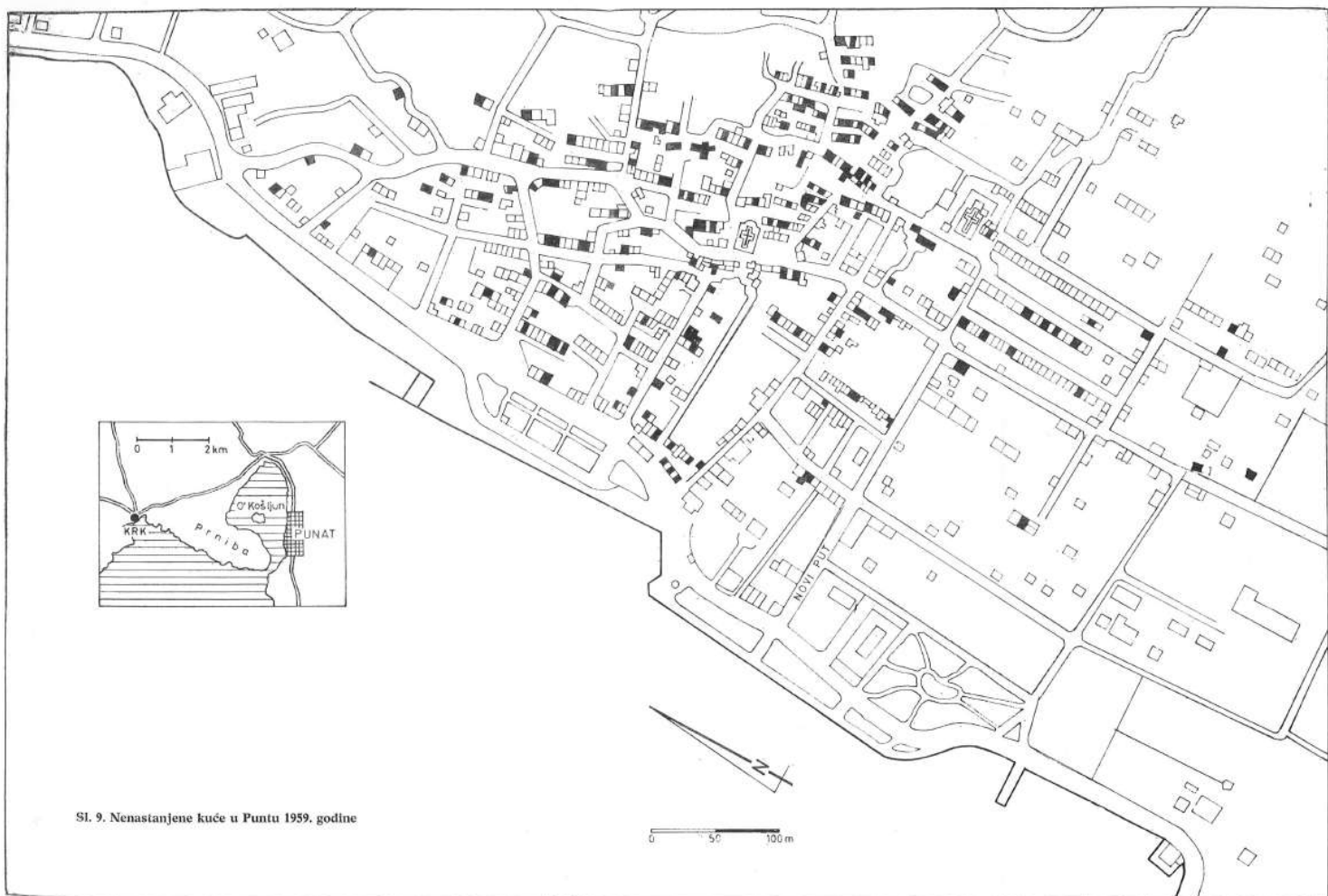
Njihove osnovne karakteristike su slijedeće:

a) niska obalna zona pruža se od Sv. Dunata na sjeveru do Buke (bocca = usta) na jugu u dužini od oko 4 km. Od samo oko 200—300 m širine na sjeveru proširuje se do preko 3 km na jugu. Pedološke kvalitete ovog pojasa vrlo su slabe. Dok u sjevernom dijelu prevladava maslina, u južnom je razvijeno ekstenzivno povrtljarstvo. Ono se održava zbog blizine naselja i mogućnosti zalijevanja iz bunara. Česte su zemljišne čestice slabo kvalitetnih, danas napuštenih vinograda u kombinaciji sa smokvom. Upravo taj dio zahvaćen je novim promjenama. Tu su smješteni ugostiteljski objekti, uređen kamp i proširen kupališni prostor. Podignute su i nove vikendice, vlasništvo stanovnika iz unutrašnjosti. Tako one samo prostorno pripadaju Puntu. I preostali, morfološki povoljan dio ove zone čeka svoju valorizaciju, koja će se vjerojatno sastojati od kombinacije zelenog pojasa i daljnje izgradnje suvremenih društvenih i privatnih turističkih objekata.

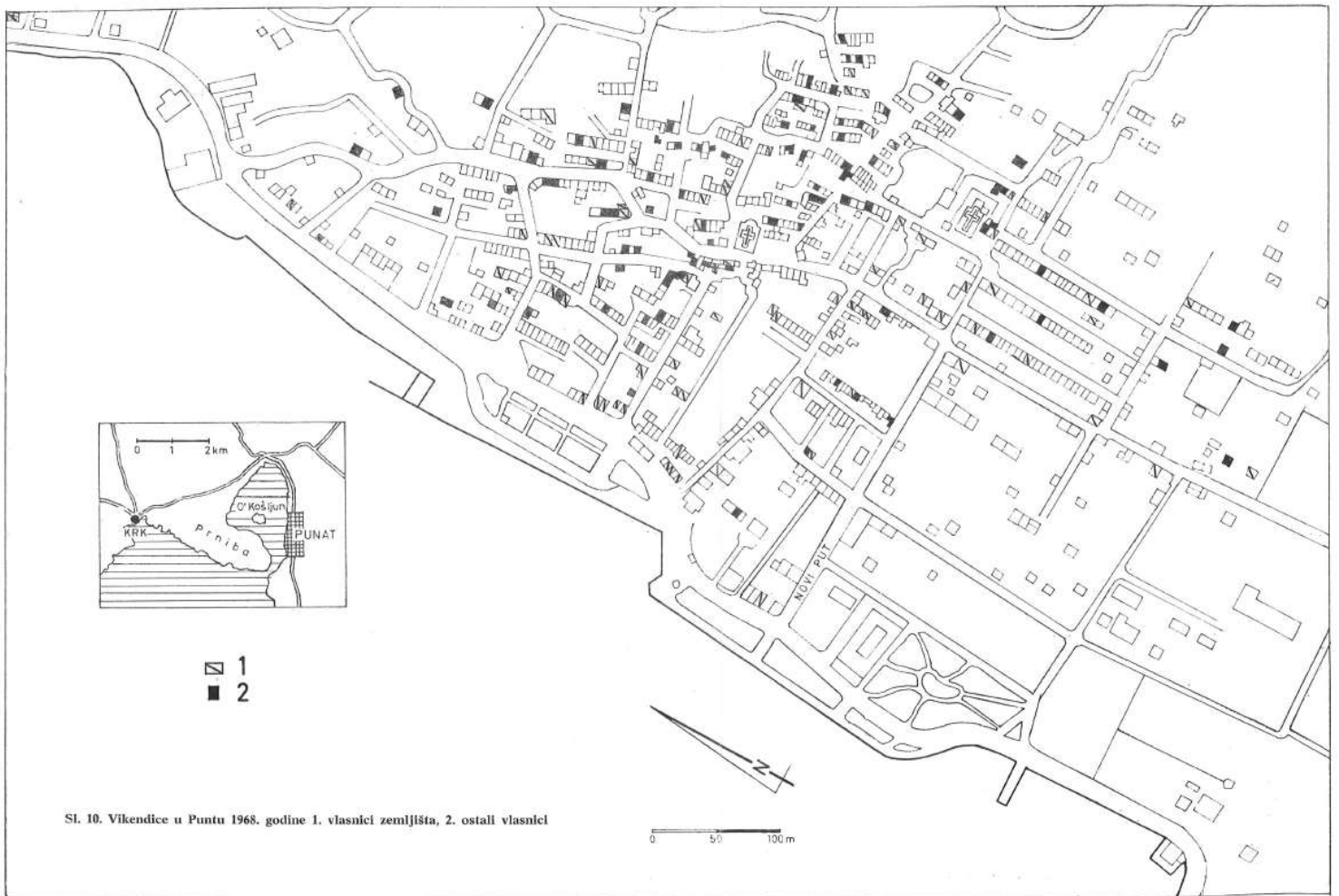
b) Zona maslina u zaleđu Punta sastavni je dio i južna granica najprostranijeg maslinika na otoku, koji se preko Kornića i Krka nastavlja k zapadu sve do Skrbčića. Uz maslinu pojavljuje se i smokva. Ovaj prostor, na kojem danas propadaju zapuštena stabla masline, prekrivala je ranije prirodna vegetacija. Zahvaljujući napornom fizičkom radu stanovnik Punta ovo je postao kultivirani, donedavno vrijedan pojas;

c) Zona drmuna je zadržala prvobitne vegetacijske karakteristike. Posredovanje čovjeka u njoj sastojalo se u parceliranju i specifičnom omeđivanju drmuna suhozidima (gromačama). Iz drmuna se stanovništvo djelomično opskrbljuje drvima. U njih se dogodi danas malobrojna tegleća stoka, koja »sputana« pase preko dana. Rijetko se obrasli drmini i kose.

d) Zona vinograda zahvaća prostor vapnenačke zaravni južnog Krka. Predstavlja specifičnost u agrarno-pejzažnom pogledu, kao i po načinu postanka. Nazivi: Krase, Krasina, Mala Krasa, Vela Krasa, baš za taj dio jasno govore o sastavu podloge koja je u oprečnosti s ekonomskim pojmom vinograda, a koji se također odnosi baš na ovaj dio. Ti su vinogradi nastali velikim trudom naših djedova i pradjedova, koji su krčili taj ljuti

Sl. 9. Nenastanjene kuće u Puntu 1959. godine

Sl. 10. Vikendice u Puntu 1968. godine 1. vlasnici zemljišta, 2. ostali vlasnici

krš za krpicu rastresita tla, da bi na njoj zasadili (lozu). Jednostavnim oruđem, pralicom i pijukom (»pikun«) razlomljeno (»skavano«) kamenje slagalo se u suhozidine (gromače) i bacalo na gomile (»vrbakane«), koje dominiraju u pejzažu kao spomenici njihova mukotrpnog rada. Interesatno je spomenuti kako su u ovom, inače kamenom »neredu« ljudi imali smisla i strpljivosti da iskrčenom prostoru dadu pravilne geometrijske oblike. Tu su kao po nekom pravilu pačetvorine koje narod naziva »škatule« ili »particele«. Zahvaljujući samo takvome radu bezvrijedni krš »komunade«, pretvoren je u vrijedan, a u momentu nekoć povoljne konjunktura vina tržištu, vjerojatno u jedan od najvaloriziranih dijelova otoka. Prevladavaju vrste grožđa krupnog plavog zrna »debeljana« i »rožete«, koje se prerađuju u vino. Parovi bijelog, stolnog grožđa vrlo su rijetki. Danas su, međutim, rijetki i »škatule«, parcele koje se održavaju nekadašnjim marom.

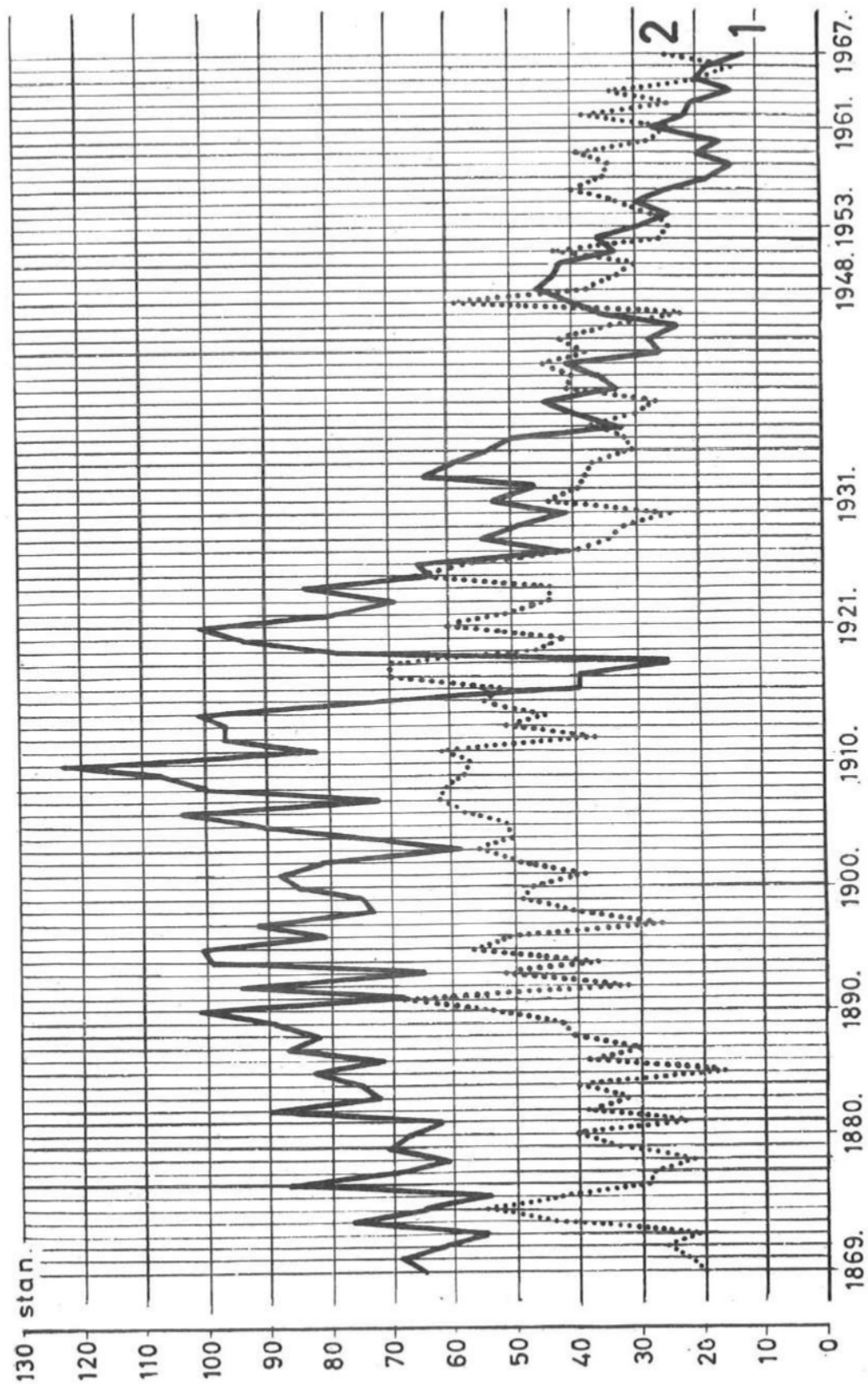
e) Zona »komunada« morfološki je nastavak vinogradarskog pojasa. Ranije je to bilo i pejzažno. Rijetki buseni kamenjarsko-travne pašnjačke vegetacije submediteranskog karaktera: lak (*Festuca Koelerieta splendens*), kadulja (*Salvia officinalis*) i smilje (*Helichrysum orientale*)²¹ služe za ispašu danas malom broju ovaca. Taj degradirani krški kamenjar imao je veće ekonomsko značenje u prošlosti. Bio je osnova ekstenzivnom stočarenju sitnom stokom. Kako se u sjevernom dijelu »komunade« nalazi tromeđa katastarskih općina: Punat, Vrbnik i Baška, to je ovdje zbog istih interesa pastira tih naselja dolazilo do čestih sukoba u prošlosti. Već su »Vrbanskim statutom« bili regulirani njihovi »dobrosusjedski odnosi«²², ali su se sukobi i dalje nastavljali.

Vegetacijske zone o kojima je do sada bilo riječi prvenstveno imaju ekonomsko značenje; dobile su odgovarajuću vrijednost posredstvom čovjeka, što je bilo dirigitano društvenim prilikama i situacijom na tržištu. Rudimentarno su to bile samo dvije međusobno različite vegetacijske zone. Prva do visine oko 250 m s gustim, relativno visokim raslinjem, koji je čovjek u nižim dijelovima prokrčio za maslinu, a u višim omeđio u drmane.

Druga zona predstavljala je goli krški prostor, vrlo oskudan vegetacijom, koji je u prirodnom pogledu ostao isti, ali mu se i u ovom slučaju sudjelovanjem čovjeka ekonomska valorizacija, dirigitana općim ekonomskim prilikama, bitno izdiferencirala. Tako je uz stočarsko značenje dobio daleko veću vrijednost kao vinogradarski kraj.

Činjenica je, međutim, da se prvobitno dvije, odnosno kasnije četiri, gospodarski različite zone, pretvaraju u prostor koji možemo danas smatrati pustim i napuštenim. Dok je ranije vlasnik znao za svaki kamen koji pripada njegovoj čestici, danas nasljednici jedva pronalaze lokaciju i teško određuju međe koje, usput budi rečeno, više ništa i ne znače.

Čitav prostor poprima prvobitan izgled. No, njegova današnja fizionomija ipak otkriva jednu fazu intenzivnog djelovanja čovjeka u škrtoj prirodnoj sredini u doba kada je ona bila gotovo jedina osnova njegova života.

Sl. 6. Odnos poroda (1) i pomora (2) u Puntu od 1869—1967. godine

Elementi suvremene transformacije Punta samo su odraz općih procesa u nas i u svijetu. Suvremenim društveno-ekonomskim promjenama prethodili su neki demogeografski procesi. Već je slika 5 jasno ukazala na opadanja apsolutnog broja stanovništva, koje nije rezultiralo samo iz pojačanog procesa poslijeratnog iseljavanja, već i iz prirodnog smanjivanja stanovništva Punta. Odnos nataliteta i mortaliteta to potvrđuje (sl. 6).²³ Relativno visoka natalitetna stopa, koja se u ranijim međupopisnim razdobljima od 1857—1921. god. kretala od 28,4 do 40‰ prosječno godišnje,²⁴ u novije vrijeme osjetno pada, da bi od 1953. do 1961. god. s prosječnom godišnjom vrijednosti od 11,6‰ bila zabrinjavajuća.²⁵ U skladu s tim izrazit je pad prirodnog prirasta koji je u tom razdoblju iznosio minus 12,5‰ prosječno godišnje! I daljnji trend demografskog razvoja u Puntu ne unosi optimizam. Neminovna je, dakle, bila prirodna depopulacija stanovništva Punta. Ako joj pribrojimo iseljavanje, onda smo objasnili osnovne uzroke općeg pada stanovništva.

Ovakvo stanje ogleda se s jedne strane u procesu deagrarizacije, koji je izmijenio sliku okolnog pejzaža, pretvorivši ga većim dijelom u socijalni ugar. Zbog nove orijentacije na turizam, znatan dio se pošumljuje brzorastućim vrstama. S druge strane, depopulacija se ogleda u povećanju udjela nenastanjenih kuća u naselju, na što ćemo se ukratko osvrnuti.

God. 1959. u Puntu su bile 222 prazne kuće²⁶, što čini preko 27‰ od njihova ukupnog broja u naselju. Izgledalo je da će nenastanjene zgrade, najčešće lošeg izgleda, krnjiti opći izgled naselja. Desilo se, međutim, suprotno!

U Puntu se 1959. god. javljaju prvi kupci upravo tih kuća, koje su tada bile još jeftine.²⁷ Adaptirane su u lijepe vikendice. Tako su stare kuće postale uskoro osnovni elemenat u osvježavanju fizionomije naselja i važan faktor njegove transformacije. »Trka« za vikendicama doprinosi većoj valorizaciji naselja. Cijene rastu, ali i broj novih vlasnika. God. 1968. u Puntu su bila 202 vlasnika vikendica.²⁸

Idealno podudaranje navedenog podatka s 222 nenastanjene zgrade u 1959. god. u prvi mah upućuje na jednostavan zaključak da su do sada nenastanjene 202 kuće postale u 10 godina vikendice. Međutim, nije tako! Proces je u toku tog jednog decenija bio nešto složeniji. Osim građana iz unutrašnjosti koji su u početku kupovali nenastanjene i uglavnom stare kuće po niskim cijenama, mnoge su kuće osposobili i domaći stanovnici i uselili. Osim toga, u Puntu je izgrađen i priličan broj novih vikendica izvan naselja, koje navedeni podatak od 202 uključuje. Tako izvjestan broj praznih kuća iz 1959. god. još uvijek čeka na novog vlasnika ili na bolje materijalne mogućnosti sadašnjeg.

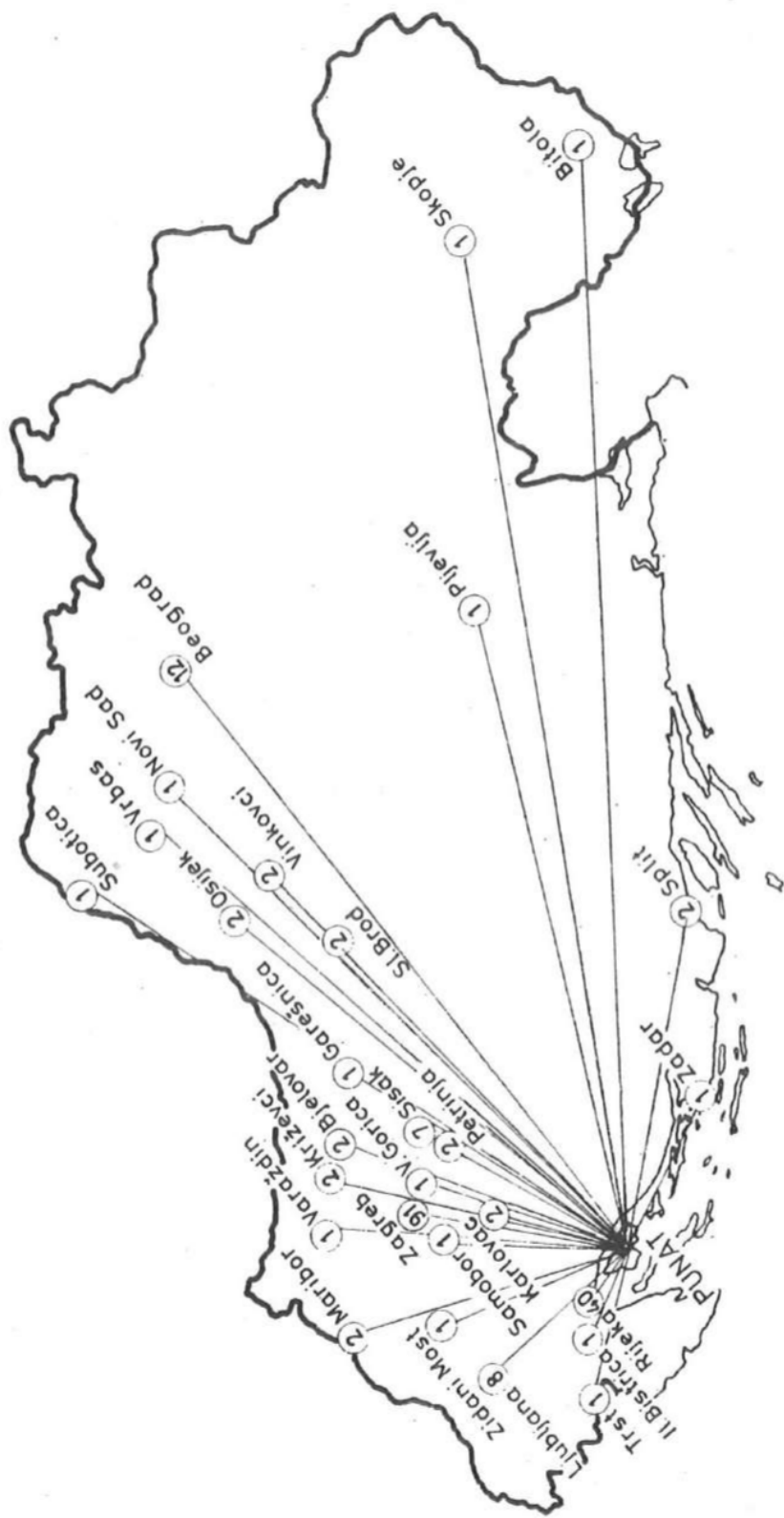
Velikom udjelu vikendica u naselju doprinijeli su i stanovnici samog Punta koji su odnedavna stalno naseljeni u drugim mjestima. Na njih otpada 105 ili 52‰ od ukupnog broja vlasnika vikendica u Puntu. I ti »domaći« vlasnici došli su u posjed kupnjom ili naslijeđem. No, i bez obzira tko su i kako su došli do posjeda kuće u Puntu, novi su vlasnici nastanjeni širom zemlje, što nam donekle ukazuje i na pravce iseljavanja domaćeg stanovništva (sl. 11).

U SR Hrvatskoj živi 159 ili 79% vlasnika vikendica (Zagreb 91, Rijeka 40, Sisak 7, Petrinja 2, Karlovac 2, Osijek 2, Split 2, Križevci 2, Slav. Brod 2, Bjelovar 2, Vinkovci 2, Samobor 1, Velika Gorica 1, Varaždin 1, Garešnica 1, Zadar 1); u SR Srbiji ima ih 15 ili 7,2% (Beograd 12, Subotica, Novi Sad i Vrbas po 1); u SR Sloveniji 12 ili 5,9% (Ljubljana 8, Maribor 2, Zidani Most i Slov. Bistrica po 1); u SR Makedoniji 2 ili 1,0%; Crna Gora 1, odnosno 0,5%.²⁹

Veliki udio (57,2%) vlasnika vikendica iz SR Hrvatske živi u Zarebu, a gotovo polovica ih je potpuno ili djelomično porijeklom iz Puntara. Druga je veća koncentracija Puntara na Rijeci, gdje živi 1/4 vlasnika vikendica i svi su isključivo porijeklom iz Puntara. Ostatak od 17,7% otpada na ostale, uglavnom gradske centre u Hrvatskoj. I vlasnici vikendica iz ostalih republika žive uglavnom u republičkim centrima (u Ljubljani 66,6% i Beogradu 80,0% od njihova ukupnog broja u odgovarajućim republikama). Sve to ukazuje na činjenicu da prvenstveno stanovnici većih gradskih aglomeracija traže vlastiti miran kutak u nezagađenom podneblju. Osim toga, to je odraz jače ekonomske snage gradskog stanovništva i njihova načina života. Iako ne raspolažemo detaljnim podacima o profesionalnoj strukturi vlasnika vikendica, možemo s pouzdanošću reći da ih većina pripada tercijarnoj ili kvartarnoj djelatnosti.

Kompleksno gledano, zbog vikendica, kao pojave novijeg vremena, ozbiljno se narušava dosadašnja homogenost stanovništva naselja u imovnom stanju, u porijeklu, kao i u nacionalnoj strukturi. To ima svoju pozitivnu i negativnu stranu. Novi vlasnici različitih profesija i materijalnih mogućnosti adaptiraju stare kuće u lijepe i udobne vikendice. Individualni ukus i veće iskustvo uz spomenute, došao je do izražaja i u vanjskom izgledu kuće. Ponegdje je on znatno izmijenjen, dok je u mnogim slučajevima samo obnovljen u starom stilu. Daleko su veće promjene nastale u sređivanju interijera. Od te pojave nisu bili imuni ni mještani. Mnogi su, povedeni primjerom svojih novih susjeda, u takmičarskom ritmu preuredili i svoje kuće u suvremene stanove na razini grada. Materijalnu osnovu u ovoj realizaciji omogućila je mještanima orijentacija na kućnu radinost, iznajmljivanje ležaja tokom ljetne sezone. Glavnina dobiti iz nove djelatnosti investira se u uređenje stanova, od kojih su mnogi udobniji od starijih trošnih stanova u gradu. Novi susjedski odnosi imaju i svoju lošu stranu. Neriješeni pravno-ostavinski sporovi među tvrdoglavom braćom zbog zajedničkog korišćenja pristupnih puteljaka, dvorišta, cisterni i tome slično, prenose se na nove vlasnike, pa katkad završe posredovanjem suda. Ponekad su neki novi stanovnici mali problem u prvom redu lokalnim vlastima u vezi s podmirivanjem obaveza u nizu komunalnih zahvata, što proizlazi između ostalog i iz prostorne udaljenosti od mjesta njihova stalnog boravka. Na općenito liberalnije stavove »novih stanovnika« i ostalih turista starija generacija ove otočne sredine reagira ponekad »tihim« negodovanjem. Stoga se i u ovom slučaju može primijeniti izreka, česta i na otoku: »Svako dobro donosi zlo« i obratno.

No, ipak se ovako sporadični slučajevi neminovnih nesporazuma mogu zanemariti pred općim značenjem novonastalih prilika. Mnogo češće

Sl. 10. Vlasnici vikendica u Puntu prema mjestu stalnog boravka

vikendice predstavljaju sredstvo međusobnog upoznavanja i zbližavanja s građanima cijele zemlje, a nerijetko te korisne veze čak prelaze i nacionalne okvire.

BILJEŠKE:

¹ Toliki broj naselja na otoku vodi službena statistika. *Popis stanovništva 1953. godine*, Beograd 1958; *Popis stanovništva 1961. godine*, Beograd 1965. Međutim, na otoku postoje još 32 zaseoka, dakle ukupno ima 100 naselja! Njihovo stanovništvo pribrojeno je obližnjim većim naseljima. Nisu uračunati: Bosar kod Baške, Murvenice kod Omišlja, te svjetionici Tranjevo kod Punta i Sv. Marko kod Risike, koji 1961. godine, a i ranije, nisu bili naseljeni.

² Čižići i Soline u istoimenom zaljevu nisu daleko od obale, no ipak nemaju izraziti priobalni položaj kao npr. obližnje Klimno.

³ Uz Dubašnicu-Bogović i Dobrinj »u sredi otoka« oni su donedavno bili i općinski centri. Danas su u sastavu jedine općine Krk, koja obuhvaća cijeli otok.

⁴ To se ogleda kroz kupnju starijih kuća, koje poprimaju funkciju vikendica, npr. u Korniću, Dragi Baški, te nekim naseljima Dubašnice i Dobrinjštine (Hlapa) koja nisu na obali.

⁵ »Računa se da je 1965. god. prešlo evropske granice oko 115 milijuna ljudi...« (od toga je veliki broj boravio na Mediteranu — N. P.). Josip Roglič, *Turistička valorizacija i diferenciranje Evrope*. Geografski horizont 1—2, Zagreb 1967.

⁶ »Od goleme svote potrošene na međunarodnom tržištu zadovoljstva gotovo $\frac{3}{4}$ se troši u Evropi: 1967. god. 7,9 milijardi dolara u Evropi...« (Na Mediteranu je u prometu znatan dio ove svote — N. P.) Josip Roglič, *Utjecaj litoralizacije na regionalno diferenciranje i okupljanje Jugoslavije*. Zbornik na VIII kongres na geografite od SFRJ, Skopje 1968, str. 435.

⁷ Aerodrom i most su grandiozni zahvati na Krku. Međutim, otoku za sada još nedostaju daleko skromniji, no neophodniji elementi: voda, dobre ceste, kao i turistički objekti. Time bi se zadržalo više turista »in situ«, što bi za otok značilo veliki dobitak.

⁸ T. Šegota, *Morska razina u holocenu i mlađem dijelu Würma*. Geografski glasnik 30, Zagreb 1968, str. 15—39.

⁹ Poluotok Prniba katastarski pripada Krku. Nešto kupnjom, a nešto agrarnom reformom njegov znatan dio postao je vlasništvo stanovnika Punta, koji su ga iskrčili i zasadili lozom. Danas je i taj prostor poprimio prvobitni karakter pustoši. Vlasnici se odriču čestica, pa se kompleksi, prvenstveno nasuprot Puntu, pošumljuju.

¹⁰ S obzirom na činjenicu da na Košljunu samostan postoji od davnine, može se pretpostaviti da je na njemu umjetna vegetacija (napomena R. Domca, profesora Botaničkog zavoda PMF-a u Zagrebu). Drugačiji floristički sastav okolice ide u prilog tome (N. P.).

O vegetaciji crnika na otoku vidi detaljnije I. Trinajstić, *Vegetacija otoka Krka* (disertacija), Zagreb 1965., str. 338.

¹¹ Među njima treba spomenuti rijetko latinsko izdanje Ptolomejevog atlasa iz 1511. godine.

¹² Međutim, neki slučajevi nalaza rimskih i grčkih predmeta ukazuju na naseljenost njegove okolice već vrlo rano.

¹³ T. Velnić: Košljun, str. 19, Đakovo 1966. god.

¹⁴ God. 1868. pojavila se filoksera u Francuskoj i ubrzo uništila vinograde. S. Ožanić, *Poljoprivreda Dalmacije u prošlosti*, Split 1955, str. 133.

¹⁵ »Vinska klauzula« je dio trgovačkog ugovora iz 1892. god. između Njemačke, Italije i Austro-Ugarske. Ona je omogućila uvoz velikih količina talijanskih vina, što je za nas imalo katastrofalnu ekonomsku posljedicu. A. Jutronić, *Kretanje stanovništva na srednje-dalmatinskim otocima kroz zadnjih 100 godina*. Geografski glasnik 14—15, Zagreb 1953, str. 66.

¹⁶ P. Novosel, *Krk-otočni centar*. Geografski glasnik 27, Zagreb 1965, str. 205.

¹⁷ I. T. Franić, *Hrvatsko primorje. Meja i Praputnjak*, Beograd 1937, str. 34.

¹⁸ N. Žic, *Punat*. Pomorska enciklopedija 6, Zagreb 1960, str. 433 (Bilo je razdoblje kada je Baška nadjačala Punat — N. P.)

¹⁹ Podaci o broju stanovnika iz: *Stanovništvo 1857—1961. po naseljima i dijelovima naselja kotara Rijeka*. Republički zavod za statistiku SRH, Zagreb 1964, str. 59—69. Korišteni su raspoloživi pojedinačni izvori popisnih godina.

²⁰ »Drmuni« su šumske parcele omeđene suhozidinama u kojima se vrše redovne sječe gorivog drveta i provodi šumska ispaša. V. Rogić: *Krk — osobine i postanak današnjeg pejzaža*. Geografski glasnik 23, Zagreb 1961, str. 74. Drmun je poznat na Krku, možda i na Rabu. Riječ drmún točno odgovara grčkoj drymon, što znači »šuma«. P. Skok, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, Zagreb 1951, str. 23.

²¹ Smilje stanovnici ovog dijela otoka nazivaju »magriž«, koji osušen služi za potpaljivanje vatre; kadulja je poznatija kao »kuš«.

²² Kroz 5 »Kapitula« sastavljenih 1470. god. *Statuta Vrbanskoga, a donekle i cijelog otoka krčkog*, govori se o poštivanju međa između Baške i Vrbnika, kao i o obostranom nadoknađivanju počinjenih šteta. Interesantno je uočiti kako te štete, odnosno trucevi što su ih podmetali jedni drugima, nisu sasvim ekvivalentni. Naime, u statutu se kaže da Baščani samo »preznamenjuju« ovce Vrbančana ili ih zakolju. Vrbančani, međutim, puštaju svoje ovce u drmune, u žito, u vinograde Baščana, čime se nanosi veća šteta.

²³ Podaci o broju rođenih i umrlih dobiveni su u Matičnom uredu Punat.

²⁴ Tako visoka prosječna godišnja stopa poroda (41,9 ‰) bila je u razdoblju od 1958—1961. god. u Kosovu. M. Friganović, *Socijalna geografija I*, Zagreb 1965, str. 37.

²⁵ Zbog zajedničkog vođenja matičnih knjiga rođenih i umrlih za Punat i Staru Bašku (247 stanovnika 1961. godine) u razdoblju od 1948—1958. god. i vrijednosti prirodnog kretanja stanovništva u navedenom razdoblju odnose se na oba naselja.

²⁶ Podatak preuzet iz neobjavljenog materijala Statističkog zavoda SRH, Demografski odjel, Zagreb.

²⁷ Ova pojava je već posljedica trajektne veze koja je uspostavljena na relaciji Šilo — Crikvenica 1. svibnja 1959. godine.

²⁸ Samih vikendica bilo je 181, jer ima slučajeva da po nekoliko suvlasnika dijeli prostor jedne kuće.

²⁹ Podaci dobiveni u Turističkom uredu Punat od ondašnjeg predsjednika I. Brusića. Napominjemo da stanje nije konačno, jer je proces, osobito povećanje broja novih vikendica, u toku.

Riassunto

PUNAT — ESEMPIO DI TRASFORMAZIONE SOCIO-ECONOMICA SULL'ISOLA DI VEGLIA

Sull'isola di Veglia di sono sviluppati 68 luoghi abitati: 56 nell'interno e 12 lungo la costa. In cinque delle maggiori località costiere — Punat, Veglia, Vrbnik, Baška e Omišalj — vive il 40 per cento della popolazione totale dell'isola. La prevalenza demografica di queste località dura da 100 buoni anni (fig. 2). Esse sono divenuti centri importanti grazie al contatto col mare. Accanto all'agricoltura hanno sviluppato attività marinare: marineria, costruzioni navali, pesca e, negli ultimi tempi, il turismo.

L'espansione turistica si fa sentire sempre più intensamente sull'isola che, per la sua posizione geografica, appartiene alla zona mediterranea oggi particolarmente allettante funzionalmente si inserisce nelle nuove correnti della zona. Sicché la costruzione dell'aeroporto internazionale e del futuro ponte sono il risultato dei nuovi bisogni in questa regione che subisce trasformazioni rivoluzionarie. Sono trasformazioni evidenti lungo tutta la fascia costiera, soprattutto quella occidentale.

Punat, uno dei più giovani ed oggi il maggiore abitato dell'isola (1635 ab. nel 1961) si è sviluppato al centro della costa sudoccidentale. Per l'esistenza della sua popolazione sono importanti il retroterra isolano, la penisola di Prniba e il mare circostante. Il modo e l'intensità di sfruttamento di queste tre superfici sono variati nel corso del tempo.

L'abitato vive la sua prima prosperità economica nel corso della metà del 19. secolo, al tempo della congiuntura favorevole della viticoltura, alla quale si unisce uno più intenso sviluppo della marineria. La popolazione trasforma il paesaggio circostante. La nuda pietraia del promontorio calcareo, nonché la penisola di Prniba, si trasformano in fertili vigneti. Nelle basse conche del retroterra si coltiva inoltre l'olivo.

Una siffatta situazione si riflette anche nell'espansione della popolazione di Punat che, nonostante le emigrazioni e lo spopolamento, mantiene il posto di maggiore insediamento umano sull'isola (fig. 5).

Nei tempi più recenti Punat ha le condizioni per ripetere il «boom» economico, stavolta però fondato sul turismo. Riammodernando le case, la popolazione si va orientando verso la nuova attività. Le abitazioni diventano simpatiche villette. Fuori dell'abitato sorgono nuove case di villeggiatura. E' un processo iniziato nel 1959 (da allora fa la spola il traghetto Crikvenica — Šilo), al punto che nel 1968 si contavano già a Punta 202 proprietari di case di villeggiatura! (fig. 9). E' un numero, questo, che supera 1/4 del numero totale delle case del paese, e non ha mancato di influire positivamente sulla sua rinnovata fisionomia. I nuovi proprietari provengono in maggioranza (79%) dalla RS di Croazia (fig. 11) e molti di essi sono Puntaresi immigrati.

La nuova situazione creata si ha inserito nuovi elementi nella vita della popolazione locale. La gente fa conoscenze, si stringono nuove amicizie che spesso varcano gli ambiti nazionali. Così anche Punat, abitato che fino a ieri era piuttosto isolato nell'ambito dell'isola, si inserisce nella vita moderna.

Traduzione di Giacomo Scotti

**KRČKI
ZBORNIK**

1

**KRK
1970**

KRČKI ZBORNIK

POVIJESNOG DRUŠTVA OTOKA KRKA
PODRUŽNICE POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

SVEZAK 1

Urednički odbor:

dr BRANKO FUČIĆ

PETAR STRČIĆ (glavni urednik)

dr NIKOLA ŠPANJOL

RIKARD ŽIĆ

RUDOLF ŽIĆ

Ovaj je svezak uredio:

PETAR STRČIĆ

Nacrt korica:

dr BRANKO FUČIĆ